

Metodologické přístupy k výzkumu formativního hodnocení žáků

Veronika Krabsová

Doktorská konference 2013

DP: Formativní hodnocení na 2. stupni ZŠ ve vzdělávacím
oboru Český jazyk a literatura

Obsah

- 1. Výzkumné téma
- 2. Cíle výzkumu
- 3. Výzkumné otázky
- 4. Výzkumné metody
- 5. Zpracování dat
- 6. Řešené problémy
- 7. Zajištění kvality výzkumu
- 8. Závěr

Výzkumné téma: FH

- **Hodnocení žáků:** nedílná součást vyučovacího procesu ; je úzce spjata se vzdělávacím systémem a hodnotami, na kterých je vzdělávací systém založen
- **Tradiční škola:** založená na transmisi poznatků, Assessment of Learning
- **Současná škola:** humanizace školy a vzdělávání, postupné konstruování poznatků, hodnocení pro učení (Assessment for Learning)
- **Formativní hodnocení:** „časté, interaktivní hodnocení pokroku žáka v učení, porozumění učebním potřebám žáků a přizpůsobení výuky těmto potřebám ve chvíli, kdy se žák může ještě zlepšit.“
- **FH:** pomáhá rozvíjet metakognitivní dovednosti, klíčové kompetence, **zvyšuje celkovou školní úspěšnost žáků; zvyšuje motivace žáků k učení**, pozitivní vliv na sebepojetí žáků, **podporuje spravedlivý přístup ke vzdělání**, zvláště účinné je pro žáky s horšími studijními výsledky, čímž se **snižuje nerovnost výsledků žáků** (K. Starý, 2006)
- **FH ve výzkumu:** R. E. Bennett (2011) upozorňuje na nejednoznačně definovaný termín FH; zvláště v českém prostředí **teoretická** roztržštěnost a s tím související nejednoznačnost v oblasti technik a metod FH

Cíle

- **1. cíl:** popsat realitu školního hodnocení se zaměřením na FH
- **2. cíl:** identifikovat, popsat a vysvětlit, které postupy FH používají čeští učitelé na 2. stupni ZŠ (ve vzdělávacím předmětu Český jazyk a literatura)
- **3. cíl:** zjistit, jak reflektují tyto postupy FH žáci

Výzkumné otázky

- 1. **Jakým způsobem** je FH začleňováno do výuky na 2. stupni ZŠ ve vzdělávacím oboru „Český jazyk a literatura“?
- 2. **Jaké metody a strategie** FH na 2. stupni ZŠ učitelé používají?
- 3. **Jaké překážky** při zavádění FH do praxe **reflektují učitelé** na 2. stupni ZŠ?
- 4. **Jaký vliv** má formativní hodnocení **na žáky** 2. stupně ZŠ?

Výzkumné metody

- **design kvalitativního výzkumu** (cílem je získat vhled a porozumění na zavádění FH do praxe českých škol)
- **vícečetná případová studie:** výzkum v terénu, případy vybírány postupně; cílem je odhalit a určit společné či rozdílné trendy v oblasti FH na českých školách
- **výběr vzorku:** u vícečetné případové studie mimořádně důležitý; záměrný (učitelé ČJL na 2. st. ZŠ, kteří mají rozvinuté metody formativního hodnocení a užívají je ve své výuce; žáci těchto učitelů; výběr škol dle jejich ŠVP či na doporučení); počet participantů bude záviset na teoretické nasycenosti.

Metody sběru dat

- **1. pozorování** (etnografické i strukturované) ve školních třídách na 2. stupni ZŠ prostřednictvím audiozáznamů (a videozáznamů) a jeho doplnění psanými záznamy, tj. pořizování záznamových archů)
- **2. hloubkové polostrukturované rozhovory s žáky**
- **3. hloubkové polostrukturované rozhovory s učiteli** (vedením školy)
- **4. analýza dokumentů** (žákovská portfolia, žakovské knížky, sešity, pracovní listy, didaktické testy, hodnotící a sebehodnotící dotazníky či učitelovy záznamy)

Záznamový arch pro pozorování prvků FH

Záznamový arch pro pozorování prvků formativního hodnocení

Škola: (název, typ)	Učitel:	Třída:
Počet žáků: (přítomno, celkem, počet dívek a chlapců)	Předmět:	Vyučovací hodina: (den v týdnu, pořadí během dne)
Datum:	Pozorovatel:	Poznámky:

Doplňující informace, které poskytl učitel:	Doplňující informace pozorovatele:
---	------------------------------------

Záznamový arch pro pozorování prvků FH

Projev formativního hodnocení	Záznam	Komentář, otázky
Sděluje učitel svým žákům cíle hodiny/tematického celku ?	Jak?	
Jsou žáci chváleni a povzbuzováni k vyššímu výkonu?	Jak?	
Klade učitel žákům otevřené otázky , na které nelze odpověď pouze ano či ne?	Příklad:	
Jak učitel odpovědi na tyto otevřené otázky hodnotí ? Přijímá všechny odpovědi za správné?	Příklad:	
Doplňuje učitel odpovědi žáků o další otázky? Doptává se na další podrobnosti, např. <i>Jak si to myslel? Proč si to myslíš?</i>		
Jaký jazyk používá učitel při hodnocení žáků?	Posuzující – popisný Příklad:	
Je zpětná vazba od učitele okamžitá?	Příklad:	
Je zpětná vazba učitele konkrétní ? Sděluje učitel žákovi konkrétní informace o tom, co už zvládl a v čem jsou ještě jeho nedostatky?	Příklad:	

Zpracování dat

- transkripce audiozáznamů (dle transkripční konvence A. E. Leix, 2006)
- přepis terénních poznámek
- podrobná analýza psaných dokumentů
- otevřené kódování dat za pomoci softwaru pro kvalitativní výzkum MAXQDA
- interpretace získaných dat

Řešené problémy v rámci předvýzkumu

- volba vhodných případů (soustředit se na výběr učitelů nebo celých škol?)
- získání souhlasů od rodičů žáků
- precizování záznamového archu
- přepisy rozhovorů (časová náročnost)
- využití videozáznamů (videostudií)
- anonymizace škol
- míra subjektivity

Zajištění kvality výzkumu

- triangulace dat (metodologická i datová)
- kvalitně vedená dokumentace
- průběžná reflexe subjektivity
- opětovné kódování
- propojení závěrů výzkumu s odbornou literaturou

Závěr

V rámci předvýzkumu byly zjištěny dílčí nedostatky, které bude třeba odstranit, zejména:

- problematika vhodného výběru případů;
- precizování záznamového archu;
- zvážení využití videozáznamů;
- zvážení výzkumu mezi rodiči žáků.

Doufám, že přes všechny problémy se mi podaří získat vhled do postupů a forem FH do současné české školy.

Děkuji za pozornost

veronika.krabsova@pedf.cuni.cz